

Wereldoriënterend taalonderwijs

Op onze school vinden wij het belangrijk dat kinderen enthousiast en gemotiveerd leren. Daarom werken wij in ons taalonderwijs en onze wereldoriëntatie op een uitdagende manier. De lessen aardrijkskunde en natuur sluiten zoveel als mogelijk aan bij de taal thema's. Dit is mogelijk met taalmethoden die wereldoriënterende thema's hebben, zoals bijvoorbeeld Taal actief, dat we hier als een voorbeeld naar voren willen brengen.

In het geval van een andere taalmethode hoort dus deels een andere uitwerking, die we in het bestek van dit artikel niet geven.

Bij geschiedenis hanteren we dezelfde werkvormen, maar volgen we een aparte methode.

De kinderen werken vijf weken aan een project, dat wordt ingeluid met een pakkende activiteit zoals bijvoorbeeld: een uitstapje, een film- of museumles of de opening met een ontdekkist. Na deze introductie krijgen de kinderen informatie. Van hieruit kiezen ze zelf een opdracht om de informatie te verwerken en te verdiepen. Als de opdrachten klaar zijn mogen ze de resultaten aan de klas presenteren. Hoe pakken we dit precies aan?

Uitgangspunten

Het voorlezen, lezen, vertellen, luisteren, spreken en stellen uit geschikte thema's van onze taalmethode wordt wereldoriënterend vorm gegeven. Daarmee creëer je een Win-win-situatie ten aanzien van de benodigde roostertijd en het leereffect. Extra tijd wordt ook gevonden, door bepaalde luister-, spreek- en stellessen uit onze taalmethode volgens een onderlinge afspraak weg te laten. Daarvoor hanteren we een gezamenlijk schrapvoorstel, gebaseerd op een aantal criteria: bijvoorbeeld wordt iets uit de taalmethode te eenmalig aangeboden of kunnen doelen van luisteren, spreken ook meegenomen worden (bijvoorbeeld het programma van De Vreedzame school).

Het is belangrijk om de dagelijkse taalvaardigheden die kinderen in de taalmethode leren mee te nemen naar het wereldoriënterend leren. Vandaar dat we wereldoriënterend onderwijs opzetten vanuit de taalmethode. Van belang is ook om aan het begin van het thema een eenvoudige voorkennistoets af te nemen, die ook weer aan het eind van het thema wordt afgenomen; de kinderen zijn verbaasd over wat ze hebben bijgeleerd.

We volgen in wereldoriënterend taalonderwijs het model 'voorkennis opbouwen' (de inleidende activiteiten), 'kennis opdoen' (de instructielessen) en 'het (samen) toepassen van het geleerde' (de verwerkingsopdrachten onder andere met behulp van opdrachtkaarten en coöperatief leren). Daarbij gebruiken we de wereldoriënterende Tussendoelen en leerlijnen van de SLO en onze methoden voor aardrijkskunde en natuuronderwijs als richtlijn. We vertellen daarover hierna meer.

Inleidende activiteiten

De (anker)verhalen van Taal actief worden gekoppeld aan het opbouwen van voorkennis (de inleidende activiteiten), waardoor de (anker)verhalen voor de kinderen kunnen functioneren als een verhalende context voor nieuwe informatie. Inleidende activiteiten kunnen zijn: ontdekkisten, video's, uitstapjes, aan de slag met onderzoeksvragen. We willen vaker het Digibord gaan gebruiken. Bij uitstapjes kunnen ook gesprekken geregeld worden met mensen die veel weten of kunnen, met betrekking tot het thema.

Vóór de inleidende activiteiten oriënteren de kinderen zich kort op basisbegrippen, onderzoeksvragen en de beoogde toepassing, zo mogelijk aangepast aan de (toepassings)-lessen van onze taalmethode.

De inleidende activiteiten vinden plaats aan het begin van het taalthema en niet aan het begin van de aansluitende wereldoriëntatielessen. Hierdoor kan de opgebouwde voorkennis al effect hebben in het taalgedeelte van het Wereldoriënterende taalonderwijs.

Onderzoeksvragen zijn interessant, spannend, zijn gerelateerd aan het (anker)verhaal en monden uit in een toepassing aan het eind van het thema, in de vorm van een product, presentatie, en dergelijke.

Instructie

Onder andere uit de (anker)verhalen worden de WO-basisbegrippen en onderzoeksvragen gehaald, omdat je daarmee een context hebt voor de betekenis van deze begrippen en de kinderen vraaggericht kunnen luisteren naar en het voorgelezen (anker)verhaal. De WO-basisbegrippen worden toegevoegd aan het lijstje uit onze taalmethode met de themawoorden per thema.

De (anker)verhalen worden gebruikt met een goede leesaanpak (werken met leesstrategieën en het hardopdenkend lezen) en met een goede woordschataanpak bij de zaakvak-begrippen (gericht op beter luisteren, praten, lezen en schrijven).

Basisbegrippen worden in wereldoriënterend taalonderwijs op een natuurlijke manier herhaald in verschillende contexten.

(Anker)verhalen kunnen aangevuld worden met (actuele) leuke teksten, bijvoorbeeld van Kidsweek Junior, Nieuwsbegrip, en dergelijke.

In Wereldoriënterend taalonderwijs is er een evenwicht tussen Directie instructie en ontdekkend leren. Er zijn dagdelen instructie en er zijn dagdelen samenwerkend en ontdekkend leren.

De toepassinglessen in Taal actief doen al een beroep op samenwerkend en zelfstandig denken en werken van de kinderen. We passen coöperatief leren in de opzet van Wereldoriënterend taalonderwijs, in.

Toepassing en verwerking

Er kan worden gewerkt met onderzoeksvragen, onderzoeksgroepen, internetgebruik, spreekbeurten, werkstukken en presentaties. Hierbij worden opdrachtkaarten gebruikt die zijn afgestemd op de taalmethode.

De toepassing hoeven we niet altijd meer te verzinnen, omdat in onze taalmethode toepassinglessen zijn opgenomen. Daaruit maken we keuzes voor taalvaardigheden en onderwerpen die worden toegepast in de WO-lessen. Kortom:

- We stemmen het onderwijs mede af op interesses van de kinderen en brengen voorkennis aan.
- De thema's van onze taalmethode gebruiken we als inhoudelijk en talig uitgangspunt. We gaan van omgangstaal naar wereldoriënterende taal.
- De taalvaardigheden uit de taalmethode en de aandacht voor woordenschat, vormen een brug naar de wereldoriëntatie.
- De WO-kerndoelen van de SLO, van april 2006, gebruiken we mede als leerlijn.
- We gebruiken ook de leerlijnen, en als het nodig is ook het leerlingmateriaal, van de zaakvakmethoden Wijzer door de Wereld en Wijzer door de Natuur.

Thematische afstemming

Voor wereldoriënterend taalonderwijs is het nodig, zoals al opgemerkt, dat de taalmethode wereldoriënterende thema's bevat. We kunnen daardoor een brug slaan tussen de thema's van de kerndoelen en de thema's in onze taalmethode. Bijvoorbeeld:

Thema's van de SLO-kerndoelen	Taal actief thema's
Mens en samenleving	Communicatie (4) Samenleven (5) Kunst en cultuur (6) Gezondheid (7) Redzaamheid (9) Verkeer/transport (10)
Natuur en techniek	Natuur/techniek (3) Milieu en omgeving (8)
Ruimte	Ruimte (1)
Tijd	Tijd (2)



Het thema "tijd" komt in onze taalmethode niet vaak voor. Daar waar mogelijk koppelen we geschiedenis wel aan de thema's, maar we volgen systematisch een geschiedenis-methode in onze school. In ons geval de methode De Trek, omdat deze methode ook onderwerpen door groepjes laat uitwerken, die vervolgens aan elkaar worden gepresenteerd. Dat past bij onze werkwijze. Binnen periodes van zeven weken besteden we dus steeds 2 weken gericht aan geschiedenisonderwijs. Ook plannen we elk schooljaar tijd in voor onderwerpen die er bij in zouden kunnen schieten, zoals bijvoorbeeld topografie.

Onderwerpen uit de (anker)verhalen

De thema's spitsen we toe op interessante onderwerpen uit de thematische (anker)verhalen van de taalmethode. Bijvoorbeeld het thema Natuur en techniek:

Groep 4, (anker)verhaal De herfst, het weer, seizoenen, boerderijdieren	Groep 5, (anker)verhaal Sterrenbeelden, reis in de ruimte, heelal, boerderijdieren, insecten
Groep 6, (anker)verhaal Afval scheiden, kompas, gebruik van materialen zoals glas en hout.	Groep 7, (anker)verhaal Uitvindingen, toekomst, beoordelen.
Groep 8, (anker)verhaal Energie, hergebruik, recycling, blikjes, kunststof PET, kringloopwinkel, kunst met gevonden materialen.	

De thema-woordenlijst van onze taalmethode vullen we vooraf, maar ook tijdens het thema, aan met zaakvakbegrippen uit de door ons gebruikte zaakvakmethoden. De gekozen onderwerpen uit de (anker)verhalen zijn daarbij leidend.

Keuze uit toepassingslessen

Uit de zogenoemde toepassingslessen van onze taalmethode maken we een keuze voor aansluiting met de wereldoriëntatie, waardoor we winnen aan leereffect en roostertijd. Bijvoorbeeld de toepassingslessen in groep 6, thema natuur:

- les 16, luisteren, spreken, gesprek naar aanleiding van verzameld materiaal.
- les 17, Stellen, informatieve tekst schrijven over de verzamelde voorwerpen.
- les 18, Taalbeschouwing, rollenspel en discussie over voor en tegen afvalscheiding.

We kiezen dan bijvoorbeeld les 18. Vaak brengen we een stelles ook naar de taktijd en vervangen we een gewone stelles uit het thema, door een "Toepassingsstelles", omdat die vaak beter aansluiten bij het thema.

Organisatie

We volgen de structuur van onze taalmethode en doen, zoals al opgemerkt, niet alle lessen van spreken/luisteren en stellen; dit op basis van een gecoördineerde selectie van lessen die we achterwege laten.

Jaarplanning

- Taal actief heeft 10 thema's van drie weken, na twee thema's een parkeerweek (5 maal); een instapweek en een afsluitweek (totaal 37 weken).
- We werken toe naar vijf geïntegreerde Taal – WO - thema's per schooljaar.
- In een periode van zeven weken plannen we de vijf weken voor een wereldoriënterend thema en 2 weken voor geschiedenisonderwijs met onze geschiedenismethode.
- Vanaf schooljaar 2007 - 2008 plannen we naast zaakvakgericht taalonderwijs ook overige zaakvakonderwerpen in, zoals bijvoorbeeld topografie.

Schooljaar A: de oneven WO- thema's

Thema's 1, 3, 5, 7, 9: Ruimte, Natuur/techniek, Samenleven, Gezondheid en Redzaamheid.

Schooljaar B: de even thema's

Thema's 2, 4, 6, 8,10: Tijd, Communicatie, Kunst en cultuur, Milieu en omgeving, verkeer/transport.

Blokplanning

- Een Taalactief - blok bestaat uit twee thema's van drie weken plus een parkeerweek. In totaal 7 weken.
- Per Taalactief - blok wordt één thema ook als wereldoriënterend taaltheema gekozen en aangeboden.
- Het wereldoriënterend taaltheema duurt 5 weken en er zijn 2 weken voor aandacht aan overige zaakvakonderwerpen en voor geschiedenis.
- Er zijn drie instructielessen en drie verwerkinglessen.
- Er zijn minimaal 2 wereldoriënterende lesmomenten per week.
- De inleidende activiteit op een thema moet apart worden ingepland.

Themaplanning (5 weken)

- De lessen worden voor 5 weken ingeroosterd volgens het thema-lesmenu van Taal actief.
- Er wordt een keuze gemaakt uit de 3 toepassingslessen uit onze taalmethode die het beste aansluit bij het wereldoriënterend thema, naast de aanknopingspunten bij onderwerpen uit de (anker)verhalen van onze taalmethode.
- Er worden taallessen ingeruild voor of ingezet als WO-lessen. Vanaf 2008 – 2009 zijn er op kaarten schrapvoorstellen beschikbaar met betrekking tot lessen luisteren, spreken en stellen uit Taal actief.



Weekplanning

- 5 taalmomenten per week plus één toepassingsles gekoppeld aan Wereldoriëntatie.

Lesplanning

- Er zijn basislessen, differentiatielessen en toepassingslessen in onze taalmethode,
- Er is een inleidende activiteit op het thema en daarnaast zijn er WO-instructielessen en WO-verwerkingslessen.

De opdrachten

We hebben zelf opdrachtkaarten op maat en niveau gemaakt voor het zelfstandig en coöperatief werken van de leerlingen. De opdrachtkaarten stemmen we af op hetgeen de kinderen in de taalmethode leren. We noemen de volgende mogelijkheden:

- Een kaart die kinderen helpt om een onderwerp te kiezen.
- Een kaart die kinderen helpt om bronnen te gebruiken.
- Een kaart waarmee je iets kan presenteren (iets vertellen, iets maken, iets schrijven, iets laten zien, iets tekenen)
- Een kaart voor het houden van een interview
- Een kaart voor het uitwerken van een interview
- Een kaart voor het houden van een spreekbeurt
- Een kaart voor het uitspelen van een onderwerp
- Een kaart voor het maken van een thematafel.



De voorbereiding van thema's

De thema's worden voorbereid door de voorbereidingsgroep aan de hand van het volgende stramien:

- Inleidende activiteiten
- Instructielessen
- Verwerkingsopdrachten

De teamleden gebruiken deze voorbereiding bij hun eigen voorbereiding en ook wordt vergadertijd als voorbereidingstijd gebruikt. We verzamelen de voorbereidingen in groepsmappen. Belangrijk daarbij is dat de teamleden hun aanpassingen en daadwerkelijke uitvoering van Wereldoriënterend taalonderwijs vastleggen in groepsmappen voor het volgend schooljaar.

Werken met een leerlijn

Op basis van de groepsmappen en de daadwerkelijk gegeven lessen inventariseren we de Tussendoelen en leerlijnen (SLO) die met ons wereldoriënterend taalonderwijs worden bestreken. Bijvoorbeeld het thema Natuur en techniek:

	Groep 4	Groep 5	Groep 6	Groep 7	Groep 8
Tussendoelen					
34					
35					
36					
37					
38					
39			x		x
40		x			
41	x				
42				x	x
43	x				
44			x		
45					
46		x			
47					
48					
49					
50					
51					
52					
53					

Tussendoel 39 is bijvoorbeeld: de leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu.

We houden dit systematisch, maar niet gedetailleerd bij, omdat de keuze van onderwerpen per jaar kan verschillen. Dit mede afhankelijk van de actuele invulling van kerndoelen en van de beschikbare roostertijd, die per schooljaar kan verschillen. We kruisen dus aan, binnen welk kerndoel we de combinatie van onderwerpen uit de taalmethode, de tussendoelen en de leermaterialen aanbieden.

Tot slot

De leerlingen vinden de manier van werken erg leuk, zijn erg betrokken en werken daarom enthousiast en gemotiveerd aan de opdrachten. Ze steken veel meer op van het taal- en zaakvakonderwijs dan voorheen. Dat blijkt uit onze voor- en natoetsen. En daar doen we het voor! Enkele algemene aanbevelingen voor wereldoriënterend onderwijs zijn:

Zet enkele thema's uit de taalmethode die zich daarvoor lenen in een wereldoriënterend perspectief. Bijvoorbeeld vijf thema's per schooljaar.

Hanteer de Tussendoelen en leerlijnen van de SLO en geschikte zaakvakmethoden als kapstukken.

Houd in de planning ruimte voor thema's als Tijd en Ruimte voor regelmatige cursorische aandacht voor zaakvakonderwerpen.

Paul Filipiak
Monique van Waas
Kim Berlo

Met dank aan basisschool Fellenoord.